
Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures

Unofficial translation into Latvian

Recommandation du Comité des Ministres aux Etats membres sur les Règles européennes pour les délinquants mineurs faisant l'objet de sanctions ou de mesures

Traduction non-officielle en letton

Ministru komitejas leteikums dalībvalstīm par Eiropas noteikumiem attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kuriem tiek piemēroti sodi vai piespiedu līdzekļi

© Council of Europe, original English and French versions

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This unofficial translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

* * * * *

© Conseil de l'Europe, versions originales en anglais et français

Le texte original provient du Conseil de l'Europe et est utilisé avec l'accord de celui-ci. Cette traduction est réalisée avec l'autorisation du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur.

EIROPAS PADOME
Ministru komiteja

Ministru komitejas Ieteikums CM/Rec(2008) 11 dalībvalstīm par Eiropas noteikumiem attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kuriem tiek piemēroti sodi vai piespiedu līdzekļi

(Pieņēmusi Ministru komiteja Ministru vietnieku 1040. sanāsmē 2008. gada 5. novembrī.)

Ministru komiteja, ievērojot Eiropas Padomes Statūtu 15. panta b) punkta noteikumus,

ņemot vērā, ka Eiropas Padomes mērķis ir panākt lielāku vienotību starp dalībvalstīm, jo īpaši tādu tiesību aktu saskaņošanā, kas reglamentē kopīgās intereses skarošus jautājumus,

īpaši ņemot vērā:

- Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (ELS Nr. 5) un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru;
- Eiropas Konvenciju par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu (ELS Nr. 126) un tās komitejas darbu, kurai uzticēta šīs konvencijas īstenošana;
- Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par bērna tiesībām,

ņemot vērā:

- Ieteikumu Rec(2006)2 par Eiropas cietumu noteikumiem;
- Ieteikumu Rec(2005)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs;
- Ieteikumu Rec(2004)10 par personu ar garīgiem traucējumiem cilvēktiesību un cieņas aizsardzību;
- Ieteikumu Rec(2003)20 par jauniem veidiem, kā novērst nepilngadīgo noziedzību, un nepilngadīgo tiesvedības sistēmas nozīmi;
- Ieteikumu Nr. R(97)12 par sodu un piespiedu līdzekļu izpildes personālu;
- Ieteikumu Nr. R(92)16 par Eiropas noteikumiem par sabiedrībā izciešamiem sodiem un piespiedu līdzekļiem;
- Ieteikumu Nr. R(87)20 par sabiedrības attieksmi pret nepilngadīgo noziedzību,

ņemot vērā arī:

- Apvienoto Nāciju Organizācijas Vadlīnijas par nepilngadīgo noziedzības novēršanu (Rijādas vadlīnijas);
- Apvienoto Nāciju Organizācijas Minimālos standartnoteikumus nepilngadīgo tiesvedības sistēmas pārvaldībai (Pekinas noteikumus);
- Apvienoto Nāciju Organizācijas Standarta minimuma noteikumus par sodiem bez brīvības

-
- atņemšanas (Tokijas noteikumus);
 - Apvienoto Nāciju Organizācijas Noteikumus par nepilngadīgo aizsardzību brīvības atņemšanas gadījumā (Havannas noteikumus),

ņemot vērā Nobeiguma deklarāciju un rīcības plānu, kas pieņemts Trešajā Eiropas Padomes valstu un valdību vadītāju augstākā līmeņa sanāksmē (Varšavā, Polijā, 2005. gada 16. un 17. maijā), jo īpaši Rīcības plāna III.2. daļu, kuras nosaukums ir “Veidojot Eiropu bērniem”, kā arī ņemot vērā Rezolūciju Nr. 2, kas pieņemta Eiropas Tieslietu ministru 28. konferencē (Lansarotē, Spānijā, 2007. gada 25. un 26. oktobrī),

tāpēc, ņemot vērā, ka ir vajadzīga kopīga rīcība Eiropas līmenī, lai labāk aizsargātu to nepilngadīgo tiesības un labklājību, kuri nonāk pretrunā likumam, un veidotu bērniem piemērotu tieslietu sistēmu savās dalībvalstīs,

uzskatot, ka šajā saistībā ir svarīgi, lai Eiropas Padomes dalībvalstis turpinātu uzlabot, atjaunināt un ievērot kopējus principus attiecībā uz nepilngadīgo tiesvedības politiku un praksi, kā arī pastiprinātu starptautisko sadarbību šajā jomā,

iesaka dalībvalstu valdībām:

- savos tiesību aktos, politikā un praksē ņemt vērā noteikumus, kas iekļauti šā ieteikuma papildinājumā;
- nodrošināt, lai šo ieteikumu un tam pievienotos komentārus pārtulko un izplata pēc iespējas plašāk, jo īpaši tiesu iestādēs un policijā, dienestos, kam uzticēta sodu un piespiedu līdzekļu piemērošana nepilngadīgiem likumpārkāpējiem, brīvības atņemšanas, sociālās labklājības un garīgās veselības aprūpes iestādēs, kur tiek turēti nepilngadīgie likumpārkāpēji, un šo iestāžu personālam, kā arī plašsaziņas līdzekļos un plašā sabiedrībā.

Ieteikuma CM/Rec(2008)11 papildinājums

Eiropas noteikumi attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kuriem tiek piemēroti sodi vai piespiedu līdzekļi

Šo noteikumu mērķis ir aizsargāt to nepilngadīgo likumpārkāpēju tiesības un drošību, kuriem tiek piemēroti sodi vai piespiedu līdzekļi, un veicināt viņu fizisko, garīgo un sociālo labklājību, ja viņiem tiek piemēroti sabiedrībā izciešamie sodi vai piespiedu līdzekļi vai jebkāda veida brīvības atņemšana.

Neviens no šiem noteikumiem nav jāinterpretē kā aizliegums piemērot citus attiecīgus starptautisko cilvēktiesību dokumentus un standartus, kas lielākā mērā veicina nepilngadīgo tiesību, aprūpes un aizsardzības nodrošināšanu. Turklāt noteikumus, kas ietverti Ieteikumā Rec(2006)2 par Eiropas cietumu noteikumiem un Ieteikumā Rec(92)16 attiecībā uz Eiropas noteikumiem par sabiedrībā izciešamajiem sodiem un piespiedu līdzekļiem, piemēro nepilngadīgo likumpārkāpēju labā tiktāl, ciktāl tie nav pretrunā šiem noteikumiem.

I daļa. Pamatprincipi, piemērošanas joma un definīcijas

A. Pamatprincipi

1. Pret nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kam piemēro sodus vai piespiedu līdzekļus, izturas, ievērojot viņu cilvēktiesības.
2. Sodus vai piespiedu līdzekļus, ko var piemērot nepilngadīgajiem, kā arī to īstenošanas veidu nosaka tiesību aktos, un to pamatā ir sociālās integrācijas un audzināšanas, kā arī atkārtotu likumpārkāpumu novēršanas principi.
3. Sodus un piespiedu līdzekļus nosaka tiesa, bet, ja tos nosaka cita likumīgi atzīta iestāde, tos tūlīt nodod izskatīšanai tiesā. Tos nosaka un piemēro minimālo nepieciešamo laika posmu un tikai legītimam mērķim.
4. Minimālais vecums sodu vai piespiedu līdzekļu noteikšanai par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu nav pārāk mazs, un to nosaka tiesību aktos.
5. Nosakot un īstenojot sodus vai piespiedu līdzekļus, primāri apsver nepilngadīgo likumpārkāpēju intereses, ko ierobežo izdarīto noziedzīgo nodarījumu smaguma pakāpe (samērīguma princips), un ņem vērā viņu vecumu, fizisko un garīgo labsajūtu, attīstību, spējas un personīgos apstākļus (individualizācijas princips), ko vajadzības gadījumā apstiprina psihologa vai psihiatra slēdzieni vai sociālā dienesta apsekojuma ziņojumi.
6. Lai sodu un piespiedu līdzekļu īstenošanu pielāgotu katras lietas īpašajiem apstākļiem, par īstenošanu atbildīgajām iestādēm ir pietiekama rīcības brīvība, ja vien tās neīsteno ievērojami nevienlīdzīgu attieksmi.
7. Sodu vai piespiedu līdzekļu īstenošanas rezultātā nepilngadīgie, kuriem tos piemēro, netiek pazemoti vai noniecināti.
8. Sodus vai piespiedu līdzekļus neīsteno veidā, kas palielina to izraisīto ciešanu ietekmi vai rada nepamatotu fiziska vai garīga kaitējuma risku.
9. Sodus vai piespiedu līdzekļus īsteno bez nepamatotas kavēšanās un tikai tādā mērā un tik ilgi, cik tas ir absolūti nepieciešams (minimālās intervences princips).
10. Brīvības atņemšana nepilngadīgajam ir galējs pasākums, un to nosaka un īsteno iespējami īsāku laiku. Īpaši jācensas nepiemērot pirmstiesas apcietinājumu.
11. Sodus vai piespiedu līdzekļus nosaka un īsteno bez jebkādas diskriminācijas, piemēram, dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās piederības, dzimumorientācijas, politisko vai citu uzskatu, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu mazākumtautību, īpašuma, dzimšanas statusa vai cita statusa dēļ (nediskriminācijas princips).
12. Visos ar nepilngadīgajiem saistītajos posmos veicina mediācijas vai citus taisnīgumu atjaunojošus pasākumus.
13. Jebkura tiesu sistēma, kas skata nepilngadīgo lietas, nodrošina viņu efektīvu līdzdalību tiesvedībā saistībā ar sodu vai piespiedu līdzekļu noteikšanu, kā arī īstenošanu. Nepilngadīgajiem nav mazāk likumīgo tiesību un tiesisko garantiju par tām, kas vispārējos

kriminālprocesa noteikumos paredzētas pieaugušajiem likumpārkāpējiem.

14. Jebkurā tiesu sistēmā, kas skata nepilngadīgo lietas, pienācīgi ņem vērā vecāku un likumīgo aizbildņu tiesības un pienākumus un viņus pēc iespējas iesaista tiesvedībā un sodu vai piespiedu līdzekļu piemērošanā, izņemot gadījumus, kad tas nav nepilngadīgā interesēs. Ja likumpārkāpējs ir sasniedzis pilngadību, viņa vecāku un likumīgo aizbildņu līdzdalība tiesvedībā nav obligāta. Vajadzības gadījumā tiesvedībā var iesaistīt arī nepilngadīgo paplašinātās ģimenes locekļus un plašāku sabiedrību.

15. Ikvienā tiesu sistēmā, kas skata nepilngadīgo lietas, ievēro daudzdisciplināru un vairāku organizāciju pieeju, un to integrē plašākos nepilngadīgajiem paredzētos sociālajos pasākumos, lai nodrošinātu vienotu pieeju un šādu nepilngadīgo aprūpes nepārtrauktību (sabiedrības iesaistes un nepārtrauktas aprūpes princips).

16. Visos tiesvedības posmos pilnīgi ievēro nepilngadīgā tiesības uz privātumu. Nepilngadīgo identitāti un konfidenciālu informāciju par viņiem un viņu ģimeni neizpauž nevienam, kurš saskaņā ar tiesību aktiem nav pilnvarots šādu informāciju saņemt.

17. Attiecīgā gadījumā gados jaunus pieaugušos likumpārkāpējus var uzskatīt par nepilngadīgajiem un attiecīgi pret viņiem izturēties.

18. Visi darbinieki, kas strādā ar nepilngadīgajiem, izpilda svarīgu valsts dienesta funkciju. Viņu pieņemšana darbā, profesionālā apmācība un darba apstākļi ir tādi, ka viņi spēj nodrošināt atbilstošu aprūpes līmeni, lai apmierinātu nepilngadīgo īpašās vajadzības un būtu viņiem pozitīvs paraugs.

19. Nodrošina pietiekamus resursus un personālu, lai varētu veikt jēgpilnus intervences pasākumus nepilngadīgo dzīvē. Resursu trūkums nekad nav attaisnojums nepilngadīgo cilvēktiesību pārkāpšanai.

20. Valdība nodrošina, ka jebkura soda izpilde vai piespiedu līdzekļa piemērošana tiek regulāri pārbaudīta un neatkarīgi uzraudzīta.

B. Piemērošanas joma un definīcijas

21. Šajos noteikumos ir izmantotas šādas definīcijas:

21.1. “nepilngadīgs likumpārkāpējs” ir ikviena persona, kura ir jaunāka par 18 gadiem un par kuru tiek apgalvots, ka tā ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, vai kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Šajos noteikumos norādes uz nepilngadīgajiem uzskata par norādēm uz šajā punktā definētajiem nepilngadīgiem likumpārkāpējiem;

21.2. “gados jauns pieaugušais likumpārkāpējs” ir jebkura persona vecumā no 18 gadiem līdz 21 gadam, par kuru tiek apgalvots, ka tā ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, vai kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un uz kuru attiecas šie noteikumi, jo tai ir piemērojamas 17. noteikuma prasības. Šajos noteikumos norādes uz gados jauniem pieaugušajiem uzskata par norādēm uz šajā punktā definētajiem gados jauniem pieaugušajiem;

21.3. “noziedzīgs nodarījums” ir jebkura darbība vai bezdarbība, kas ir krimināllikuma pārkāpums. Šajos noteikumos šis termins ietver visus šādus pārkāpumus, kurus izskata krimināltiesa vai jebkura cita tiesu vai administratīva iestāde;

21.4. “sabiedrībā izciešami sodi vai piespiedu līdzekļi” ir jebkurš sods vai piespiedu līdzeklis, kurš nav ieslodzījums un saskaņā ar kuru nepilngadīgie paliek savā sabiedrībā, un kurš paredz nosacījumus un/vai saistības, kas rada dažus viņu brīvības ierobežojumus, un kuru īsteno šim mērķim tiesību aktos norādītās struktūras. Ar šo terminu apzīmē jebkuru tiesas vai administratīvās iestādes noteiktu sodu, kā arī jebkuru piespiedu līdzekli, par kuru lemj, pirms tiek pieņemts lēmums par sodu vai tā vietā, un šis termins iever arī veidus, kādos tiek piemērots brīvības atņemšanas sods ārpus ieslodzījuma vietas;

21.5. “brīvības atņemšana” ir tiesas vai administratīvās iestādes lēmumā noteikta jebkāda ievietošana iestādē, ko nepilngadīgajam nav atļauts pamest pēc savas vēlēšanās;

21.6. “iestāde” ir fiziska struktūra, kuru kontrolē valsts iestādes un kurā nepilngadīgie dzīvo personāla uzraudzībā un ievēro oficiālus noteikumus.

22. Šos noteikumus var piemērot arī attiecībā uz citām personām, kas tiek turētas tajās pašās iestādēs vai vietās, kurās atrodas nepilngadīgie likumpārkāpēji.

II daļa. Sabiedrībā izciešami sodi un piespiedu līdzekļi

C. Tiesiskais regulējums

23.1. Visos procesa posmos nodrošina dažādus sabiedrībā izciešamos sodus un piespiedu līdzekļus, kas pielāgoti dažādiem nepilngadīgo attīstības posmiem.

23.2. Prioritāte tiek piešķirta tiem sodiem un piespiedu līdzekļiem, kuriem var būt izglītojoša ietekme vai ar kuriem var atjaunot taisnīgumu pēc nepilngadīgo izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

24. Valsts tiesību aktos norāda šādus raksturojumus dažādiem sabiedrībā izciešamajiem sodiem un piespiedu līdzekļiem:

- a) visu nepilngadīgajiem piemērojamo sodu un piespiedu līdzekļu definīcijas un piemērošanas veidus;
- b) jebkurus nosacījumus vai saistības, kas izriet no šāda soda vai piespiedu līdzekļa noteikšanas;
- c) lietas, kurās pirms soda vai piespiedu līdzekļa piemērošanas ir nepieciešama nepilngadīgā piekrišana;
- d) amatpersonas, kas ir atbildīgas par soda vai piespiedu līdzekļa noteikšanu, grozīšanu un īstenošanu, kā arī to attiecīgos pienākumus un atbildību;
- e) pamatojumu un procedūras, kas piemērojamas noteiktā soda vai piespiedu līdzekļa grozīšanai, un
- f) procedūras regulārai un rūpīgai īstenošanas iestāžu darba ārējai pārbaudei.

25. Lai apmierinātu nepilngadīgo īpašās vajadzības, valsts tiesību aktos nosaka:

- a) jebkuras kompetentās iestādes pienākumu izskaidrot nepilngadīgiem likumpārkāpējiem un vajadzības gadījumā viņu vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem to tiesību normu saturu un mērķus, kas reglamentē sabiedrībā izciešamos sodus vai piespiedu līdzekļus;
- b) jebkuras kompetentās iestādes pienākumu censties pēc iespējas labāk sadarboties ar nepilngadīgiem likumpārkāpējiem un viņu vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem un
- c) to nepilngadīgo likumpārkāpēju vecāku un likumīgo aizbildņu tiesības, kuriem var piemērot

sabiedrībā izciešamus sodus vai piespiedu līdzekļus, un viņu tiesību un pienākumu iespējamās ierobežojumus attiecībā uz šādu sodu un piespiedu līdzekļu noteikšanu un īstenošanu.

26. Lēmumu par sabiedrībā izciešama soda vai piespiedu līdzekļa noteikšanu vai atcelšanu pieņem tiesu iestāde vai saskaņā ar tiesību aktiem pilnvarota administratīva iestāde, un šādā gadījumā tiesa to pārskata.

27. Atkarībā no nepilngadīgā progresa kompetentajām iestādēm, ja to paredz valsts tiesību akti, ir tiesības samazināt jebkura soda vai piespiedu līdzekļa piemērošanas ilgumu, mīkstināt jebkurus nosacījumus vai pienākumus, ko paredz šis sods vai līdzeklis, vai to izbeigt.

28. Nosakot vai īstenojot sabiedrībā izciešamu sodu vai piespiedu līdzekli, neierobežo nepilngadīgo tiesības saņemt izglītību, profesionālo apmācību, fiziskās un garīgās veselības aprūpi, drošību un sociālo drošību.

29. Ikreiz, kad sabiedrībā izciešamu sodu vai piespiedu līdzekļu noteikšanai vai īstenošanai ir nepieciešama nepilngadīgo vai viņu vecāku vai likumīgo aizbildņu piekrišana, šāda piekrišana ir apzināta un skaidri izteikta.

30.1. Ja nepilngadīgie nepilda tiem noteikto sabiedrībā izciešamo sodu vai piespiedu līdzekļu nosacījumus vai pienākumus, automātiskās sekas nav brīvības atņemšana. Ja iespējams, iepriekšējos sabiedrībā izciešamos sodus vai piespiedu līdzekļus aizstāj ar grozītiem vai jauniem sabiedrībā izciešamiem sodiem vai piespiedu līdzekļiem.

30.2. To neievērošana automātiski nav noziedzīgs nodarījums.

D. Īstenošanas nosacījumi un nepildīšanas sekas

D.1. Īstenošanas nosacījumi

31.1. Sabiedrībā izciešamus sodus un piespiedu līdzekļus īsteno tā, lai tie būtu pēc iespējas jēgpilnāki nepilngadīgajiem un veicinātu viņu izglītības pilnveidi un sociālo prasmju uzlabošanu.

31.2. Nepilngadīgos mudina apspriest jautājumus, kas saistīti ar sabiedrībā izciešamu sodu un piespiedu līdzekļu īstenošanu, un par šiem jautājumiem individuāli vai kolektīvi sazināties ar iestādēm.

32. Īstenojot sabiedrībā izciešamus sodus un piespiedu līdzekļus, cik iespējams, ņem vērā jau esošos nepilngadīgo attīstību veicinošos sociālos tīklus un viņu attiecības ar ģimeni.

33.1. Nepilngadīgos viņiem saprotamā veidā un valodā informē par to, kā tiks īstenots viņiem noteiktais sabiedrībā izciešamais sods un piespiedu līdzeklis, kā arī par viņu tiesībām un pienākumiem saistībā ar tā īstenošanu.

33.2. Nepilngadīgajiem ir tiesības mutiski vai rakstiski paust savu viedokli pirms jebkura oficiāla lēmuma pieņemšanas par sabiedrībā izciešamu sodu vai piespiedu līdzekļu īstenošanu, kā arī tiesības iesniegt pieteikumu, kurā izteikts lūgums mainīt īstenošanas nosacījumus.

34.1. Īstenošanas iestādes izveido un pastāvīgi atjaunina personas lietas materiālus.

34.2. Lietas materiāli atbilst šādām prasībām:

- a) lietas materiālos iekļautā informācija attiecas tikai uz jautājumiem, kas ir būtiski saistībā ar noteikto sabiedrībā izciešamo sodu vai piespiedu līdzekli un tā īstenošanu;
- b) nepilngadīgajiem un viņu vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem ir piekļuve šo nepilngadīgo lietas materiāliem, ciktāl tādā veidā netiek pārkāptas citu personu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību; viņiem ir tiesības apstrīdēt lietas materiālu saturu;
- c) lietas materiālos iekļauto informāciju atklāj tikai tām personām, kam ir tiesisks pamats to saņemt, un atklāj tikai to informāciju, kas ir būtiska, lai iestāde, kas šo informāciju pieprasa, varētu veikt savu uzdevumu;
- d) pēc sabiedrībā izciešamā soda vai piespiedu līdzekļa izbeigšanas lietu materiālus iznīcina vai glabā arhīvos, kuros piekļuvi to saturam ierobežo noteikumi, kas paredz drošības pasākumus pret to satura atklāšanu trešām personām.

35. Aģentūrām, kas nodrošina izglītības vai darba prakses vai sniedz personīgu vai sociālu palīdzību, izpauž tikai to informāciju, kas ir nepieciešama konkrētās darbības veikšanai.

36.1. Nosacījumi, saskaņā ar kuriem nepilngadīgie veic sabiedrisko darbu vai līdzīgus uzdevumus, atbilst prasībām, kas noteiktas vispārējos valsts tiesību aktos veselības un drošības jomā.

36.2. Nepilngadīgos apdrošina pret sabiedrībā izciešamo sodu un piespiedu līdzekļu īstenošanas rezultātā notikušu nelaimes gadījumu, traumu un civiltiesiskās atbildības iestāšanās sekām vai arī viņiem atlīdzina tādējādi radīto kaitējumu.

37. Nepilngadīgajiem vai viņu ģimenēm nav pienākuma segt īstenošanas izmaksas.

38. Attiecības starp attiecīgo personālu un nepilngadīgajiem veido, ievērojot audzināšanas un pilnveidošanas principus.

39.1. Sabiedrībā izciešamu sodu un piespiedu līdzekļu īstenošanas pamatā ir individuālie novērtējumi un intervences metodes, kas ir saderīgas ar pierādītām profesionālās ētikas normām.

39.2. Šīs metodes izstrādā, ievērojot pētījumu rezultātus un paraugpraksi sociālā darba un jauniešu labklājības jomā un saistītajās darbības jomās.

40. Konkrētā sabiedrībā izciešamā soda vai piespiedu līdzekļa izpildē izmanto dažādas pieejas, piemēram, atkarībā no nepilngadīgo vajadzībām izmanto ar konkrēto lietu saistītu sociālo darbu, grupu terapiju, mentorēšanu un dienas apmeklējumus, kā arī īpašus aprūpes (ārstēšanas) pasākumus dažādu kategoriju likumpārkāpējiem.

41.1. Brīvības ierobežojumi ir samērīgi ar sabiedrībā izciešamo sodu vai piespiedu līdzekli un atbilstoši soda vai līdzekļa noteikšanas mērķim, un brīvības ierobežojumus nepilngadīgajiem nosaka tikai tiktāl, ciktāl tie ir nepieciešami soda vai piespiedu līdzekļa pienācīgai īstenošanai.

41.2. Personālam, kas ir tieši atbildīgs par sabiedrībā izciešamā soda vai piespiedu līdzekļa īstenošanu, sniedz praktiskus un precīzus norādījumus.

42. Cik vien iespējams, starp darbiniekiem, kas īsteno sabiedrībā izciešamu sodu vai piespiedu līdzekli, un nepilngadīgajiem tiek uzturētas pastāvīgas un ilgtermiņa attiecības, pat ja mainās

nepilngadīgā dzīvesvieta, juridiskais statuss vai intervences veids.

43.1. Īpašu uzmanību pievērš atbilstošiem intervences pasākumiem, kas paredzēti lingvistisko minoritāšu un mazākumtautību pārstāvjiem, kā arī tiem nepilngadīgajiem, kas ir ārvalstnieki.

43.2. Ja ir paredzēts ārvalstu nepilngadīgajiem noteikto sabiedrībā izciešamo sodu vai piespiedu līdzekļu izpildi nodot viņu izcelsmes valstij, viņus informē par viņu tiesībām šajā saistībā. Tiek izveidota cieša sadarbība ar nepilngadīgo sociālās labklājības un tiesiskuma aģentūrām, lai atvieglotu nepieciešamās palīdzības sniegšanu šādiem nepilngadīgajiem tūlīt pēc viņu ierašanās savā izcelsmes valstī.

43.3. Izņēmuma gadījumos, kad ārvalstu nepilngadīgie pēc sabiedrībā izciešamo sodu vai piespiedu līdzekļu izpildes tiek izraidīti uz savu izcelsmes valsti, veic pasākumus, lai sazinātos ar viņu izcelsmes valsts sociālās labklājības iestādēm, ciktāl šāda saziņa ir attiecīgo nepilngadīgo interesēs.

44. Nepilngadīgos mudina pēc iespējas labāk atlīdzināt noziedzīgā nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu vai negatīvās sekas, ciktāl šāda atlīdzināšana ir viņiem noteikto sabiedrībā izciešamo sodu vai piespiedu līdzekļu piemērošanas jomā.

45. Sabiedrisko darbu neveic tad, ja tā vienīgais mērķis ir peļņas gūšana.

D.2. Nepildīšanas sekas

46. Nepilngadīgos un viņu vecākus vai likumīgos aizbildņus informē par sekām, kas radīsies, ja netiks pildīti sabiedrībā izciešamo sodu vai piespiedu līdzekļu nosacījumi un ar tiem saistītie pienākumi, un par noteikumiem, saskaņā ar kuriem tiks izskatīti apgalvojumi par šo nosacījumu un pienākumu nepildīšanu.

47.1. Nosaka skaidras procedūras, kas jāievēro iestādēm, kuras ziņo par to prasību nepildīšanu, kas saistītas ar sabiedrībā izciešamajiem sodiem vai piespiedu līdzekļiem, vai kuras pieņem attiecīgus lēmumus.

47.2. Maznozīmīgus likumpārkāpumus ieraksta personas lietas materiālos, bet par tiem nav jāziņo iestādei, kas pieņem lēmumus saistībā ar prasību nepildīšanu, ja vien valsts tiesību akti neparedz citādi. Šādus likumpārkāpumus var nekavējoties novērst, pēc saviem ieskatiem izvēloties atbilstošus līdzekļus.

47.3. Ja nav ievērotas būtiskas prasības, par to nekavējoties rakstiski ziņo iestādei, kas pieņem lēmumus saistībā ar prasību nepildīšanu.

47.4. Šādos ziņojumos sniedz sīku pārskatu par prasību nepildīšanas veidu, apstākļiem, kādos tā notikusi, un nepilngadīgā personiskajiem apstākļiem.

48.1. Iestāde, kuras pienākums ir pieņemt lēmumus saistībā ar prasību nepildīšanu, savu lēmumu par sabiedrībā izciešamā soda vai piespiedu līdzekļa grozīšanu vai daļēju vai pilnīgu atcelšanu pieņem tikai tad, kad ir veikta tai paziņoto faktu sīka pārbaude.

48.2. Vajadzības gadījumā pieprasa psiholoģisko vai psihiatrisko pārbaudi vai slēdzienu, kā arī sociālā dienesta apsekojuma ziņojumus.

48.3. Iestāde nodrošina, lai nepilngadīgajiem un vajadzības gadījumā arī viņu vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem būtu iespēja pārbaudīt tos pierādījumus par prasību nepildīšanu, ar kuriem ir pamatots grozījuma vai atcelšanas pieprasījums, un iesniegt savas piezīmes.

48.4. Ja tiek apsvērta sabiedrībā izciešamā soda vai piespiedu līdzekļa atcelšana vai grozīšana, pienācīgi ņem vērā to, cik lielā mērā nepilngadīgais jau ir izpildījis sākotnējā soda vai piespiedu līdzekļa prasības, lai nodrošinātu, ka jaunais vai mainītais sods vai piespiedu līdzeklis joprojām ir samērīgs ar noziedzīgo nodarījumu.

48.5. Ja prasību nepildīšanas dēļ iestāde, kas nav tiesa, atceļ vai groza sabiedrībā izciešamu sodu vai piespiedu līdzekli, tās lēmumu nodod pārskatīšanai tiesā.

III daļa. Brīvības atņemšana

E. Vispārīgā daļa

E.1. Vispārējā pieeja

49.1. Brīvības atņemšanu īsteno tikai tajā nolūkā, kurā tā ir noteikta, un tikai tādā veidā, kas nepalielina ar to saistītās ciešanas.

49.2. Ja nepilngadīgajam piemēro brīvības atņemšanu, viņam paredz pirmstermiņa atbrīvošanas iespēju.

50.1. Nepilngadīgajiem, kam atņemta brīvība, garantē dažādas jēgpilnas nodarbības un intervences pasākumus atbilstoši individuālam vispārējam soda izpildes plānam, kura mērķis ir pakāpeniska ierobežojumu mazināšana un sagatavošanās atbrīvošanai un reintegrācijai sabiedrībā. Šīs nodarbības un intervences pasākumi veicina viņu fizisko un garīgo veselību, pašcieņu un atbildības sajūtu, kā arī attīsta tādu attieksmi un prasmes, kas neļaus viņiem atkārtoti izdarīt noziedzīgus nodarījumus.

50.2. Nepilngadīgos mudina piedalīties šādās nodarbībās un intervences pasākumos.

50.3. Nepilngadīgos, kuriem atņemta brīvība, mudina apspriest jautājumus, kas saistīti ar vispārējiem nosacījumiem un soda izpildes pasākumiem atbilstošām nodarbībām iestādēs, un par šiem jautājumiem individuāli vai attiecīgā gadījumā kolektīvi sazināties ar administrāciju.

51. Lai garantētu aprūpes nepārtrauktību, nepilngadīgajiem no paša sākuma un visā brīvības atņemšanas laikā palīdz aģentūras, kuras pēc viņu atbrīvošanas var būt par viņiem atbildīgas.

52.1. Tā kā nepilngadīgie, kam atņemta brīvība, ir ļoti neaizsargāti, administrācija aizsargā viņu fizisko un garīgo neaizskaramību un veicina viņu labklājību.

52.2. Īpašu uzmanību pievērš to nepilngadīgo vajadzībām, kuri ir pieredzējuši fizisku, garīgu vai seksuālu vardarbību.

E.2. Iestāžu struktūra

53.1. Iestādes vai iestāžu nodaļas nodrošina dažādas iespējas apmierināt tur esošo nepilngadīgo individuālās vajadzības un īstenot viņu brīvības atņemšanas īpašo nolūku.

53.2. Šādas iestādes nodrošina apstākļus, kuros tiek veikti vismazāk ierobežojošie drošības un kontroles pasākumi, kas nepieciešami, lai nepilngadīgajiem neļautu nodarīt kaitējumu sev, personālam, citiem cilvēkiem vai plašākai sabiedrībai.

53.3. Nodrošina, lai dzīve ieslodzījuma vietā pēc iespējas vairāk ietvertu pozitīvos aspektus, kas piemīt dzīvei sabiedrībā ārpus ieslodzījuma vietas.

53.4. Nepilngadīgo personu skaits iestādē ir pietiekami mazs, lai nodrošinātu individuālu aprūpi. Iestādes tiek sadalītas nelielās dzīvojamās vienībās.

53.5. Nepilngadīgo iestādes atrodas viegli pieejamās vietās, lai veicinātu saskarsmi starp nepilngadīgajiem un viņu ģimeni. Tās jāizveido un jāiekļauj sabiedrības sociālajā, ekonomiskajā un kultūras vidē.

E.3. Ievietošana iestādē

54. Dažādu kategoriju nepilngadīgos ievieto iestādēs, ievērojot mērķi nodrošināt viņiem tāda veida aprūpi, kas ir vislabāk piemērota viņu īpašajām vajadzībām, kā arī aizsargāt viņu fizisko un garīgo neaizskaramību un rūpēties par viņu labklājību.

55. Iespēju robežās nepilngadīgos ievieto iestādēs, kas ir viegli sasniedzamas no viņu mājām vai sociālās reintegrācijas vietām.

56. Nepilngadīgos, kam atņemta brīvība, nosūta uz iestādēm, kurās drošības līmenis paredz vismazākos ierobežojumus, kas garantē viņu drošumu.

57. Nepilngadīgos, kam ir garīgas slimības un kam ir atņemta brīvība, tur garīgās veselības aprūpes iestādēs.

58. Iespēju robežās par nepilngadīgo ievietošanu pirmajā iestādē un turpmāko pārvietošanu no vienas iestādes uz citu apspriežas ar nepilngadīgajiem un, ja tas praktiski iespējams, ar viņu vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem.

59.1. Nepilngadīgos tur nevis pieaugušajiem paredzētajās iestādēs, bet gan viņiem īpaši izveidotās iestādēs. Ja tomēr izņēmuma kārtā nepilngadīgos tur pieaugušajiem paredzētā iestādē, viņus izmitina šķirti, izņemot atsevišķus gadījumus, kad tas nav nepilngadīgo interesēs. Visos gadījumos uz viņiem attiecas šie noteikumi.

59.2. Var būt nepieciešami izņēmumi attiecībā uz prasībām par šķirtu turēšanu 1. apakšpunkta izpratnē, lai nepilngadīgie kopīgi ar personām, kas izvietotas pieaugušajiem paredzētajās iestādēs, varētu piedalīties organizētās nodarbībās.

59.3. Nepilngadīgos, kas sasniedz pilngadību, un gados jaunus pieaugušos, pret kuriem izturas tā, it kā viņi būtu nepilngadīgi, parasti tur vai nu nepilngadīgo likumpārkāpēju pāraudzināšanas iestādēs, vai specializētās iestādēs, kas paredzētas jauniem pieaugušajiem, ja vien viņu sociālo reintegrāciju nevar labāk panākt pieaugušajiem paredzētās iestādēs.

60. Nepilngadīgos vīriešus un sievietes parasti tur atsevišķās iestādēs vai atsevišķās vienas iestādes struktūrvienībās. Sociālās labklājības un garīgās veselības aprūpes iestādēs nav jāveic vīriešu un sieviešu dzimuma nepilngadīgo nošķiršana. Pat ja vīriešu un sieviešu dzimuma nepilngadīgos tur atsevišķi, viņiem ir atļauts kopīgi piedalīties organizētās nodarbībās.

61. Iestādēs ir piemērota novērtēšanas sistēma, lai nepilngadīgos ievietotu atbilstoši viņu izglītības, attīstības un drošības vajadzībām.

E.4. Uzņemšana

62.1. Nevienu nepilngadīgo neuzņem vai netur iestādē bez spēkā esoša lēmuma par apcietinājumu.

62.2. Uzņemšanas laikā par katru nepilngadīgo nekavējoties reģistrē šādu informāciju:

- a) informāciju par nepilngadīgā un viņa vecāku vai likumīgo aizbildņu identitāti;
- b) apcietināšanas iemeslus un par to atbildīgo iestādi;
- c) uzņemšanas datumu un laiku;
- d) to nepilngadīgā personīgo mantu uzskaitījumu, kas paredzētas glabāšanai uzraudzībā;
- e) visus redzamos miesas bojājumus un apgalvojumus par iepriekšēju sliktu izturēšanos pret viņu;
- f) visu informāciju un ziņojumus par nepilngadīgā pagātņi un viņa/viņas izglītības un sociālās labklājības vajadzībām, un,
- g) ievērojot medicīniskās konfidencialitātes prasības, visu informāciju par nepilngadīgo paškaitējuma radīšanas risku vai veselības stāvokli, kas saistīts ar nepilngadīgā vai citu cilvēku fizisko un garīgo labsajūtu.

62.3. Uzņemšanas laikā nepilngadīgajam viņam saprotamā valodā un veidā izskaidro iestādes noteikumus un nepilngadīgā tiesības un pienākumus.

62.4. Nepilngadīgā vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem nekavējoties paziņo par nepilngadīgā ievietošanu pāraudzināšanas iestādē un informē par iestādes reglamentatīvajām normām, kā arī sniedz visu pārējo būtisko informāciju.

62.5. Cik drīz vien iespējams pēc uzņemšanas, nepilngadīgajam veic veselības pārbaudi, izveido medicīnisko karti un sāk jebkādu slimību vai miesas bojājumu ārstēšanu.

62.6. Cik drīz vien iespējams pēc uzņemšanas:

- a) nepilngadīgo iztaujā un par viņu sagatavo pirmo psiholoģisko, izglītības un sociālo ziņojumu, kurā norāda visus faktoros, kas attiecas uz konkrēto aprūpes un intervences veidu un līmeni;
- b) nosaka nepilngadīgajam atbilstošu drošības līmeni un vajadzības gadījumā veic izmaiņas attiecībā uz ievietošanu sākotnēji noteiktajā pāraudzināšanas iestādē;
- c) izņemot gadījumu, ja brīvība tiek atņemta uz ļoti īsu laiku, izstrādā izglītības un mācību programmu vispārējo plānu atbilstoši nepilngadīgā individuālajām īpašībām un sāk šo programmu īstenošanu, un,
- d) izstrādājot šīs programmas, ņem vērā paša nepilngadīgā viedokli.

E.5. Izmitināšana

63.1. Nepilngadīgajiem paredzētajās telpās, jo īpaši visās guļamtelpās, nodrošina cilvēka cieņu neaizskarošus apstākļus un iespēju robežās arī privātumu, un tās atbilst veselības aizsardzības un higiēnas prasībām, kā arī pienācīga uzmanība tiek pievērsta klimatiskajiem apstākļiem, jo īpaši grīdas platībai, gaisa tilpumam, apgaismojumam, apsildei un ventilācijai. Valsts tiesību

aktos nosaka konkrētas minimālās prasības attiecībā uz šiem jautājumiem.

63.2. Nakts laikā nepilngadīgos parasti izmitina atsevišķās guļamistabās, izņemot gadījumus, kad viņiem ir vēlams gulēt vienā guļamtelpā. Vienā telpā var dzīvot vairāki nepilngadīgie tikai tad, ja šī telpa ir piemērota šādam mērķim un tajā dzīvo nepilngadīgie, kas ir piemēroti, lai biedrotos cits ar citu. Pirms nepilngadīgajiem liek gulēt vienā guļamtelpā, ar viņiem par to apspriežas un viņi var norādīt, ar kuru cilvēku viņi vēlētos dzīvot kopā.

64. Personāls regulāri, neuzkrītoši, jo īpaši naktī, uzrauga visas dzīvojamās telpas, lai nodrošinātu visu nepilngadīgo aizsardzību. Ir ieviesta arī efektīva trauksmes sistēma, ko var izmantot ārkārtas gadījumos.

E.6. Higiēna

65.1. Visu iestāžu visas daļas vienmēr uztur tīras un pienācīgā tehniskā kārtībā.

65.2. Nepilngadīgajiem ir viegli pieejamas sanitārās telpas, kuras atbilst higiēnas prasībām un kurās tiek ievērots privātums.

65.3. Nodrošina atbilstošas telpas, lai nepilngadīgie katru dienu varētu mazgāties vannā vai dušā, ja iespējams, klimatam piemērotā temperatūrā.

65.4. Nepilngadīgie uztur sevi, savu apģērbu un guļvietu tīru un sakoptu, un iestādes personāls viņiem māca to darīt un nodrošina tam nepieciešamos līdzekļus.

E.7. Apģērbs un gultas piederumi

66.1. Nepilngadīgajiem ir atļauts valkāt savu apģērbu, ja tas ir piemērots.

66.2. Tiem nepilngadīgajiem, kuriem nav pietiekami piemērota sava apģērba, iestāde nodrošina šādu apģērbu.

66.3. Piemērots apģērbs ir apģērbs, kas nav cieņu aizskarošs vai apkaunojošs, ir piemērots klimatiskajiem apstākļiem un nerada drošības vai drošuma risku.

66.4. Nepilngadīgajiem, kas saņem atļauju iziet ārpus iestādes, nav obligāti jāvelk apģērbs, kas viņus identificē kā personas, kam atņemta brīvība.

67. Katram nepilngadīgajam nodrošina atsevišķu gultu un atsevišķus un atbilstošus gultas piederumus, ko viņš uztur labā kārtībā un maina pietiekami bieži, lai nodrošinātu to tīrību.

E.8. Uzturs

68.1. Nepilngadīgajiem nodrošina uzturvielām bagātu uzturu, ņemot vērā viņu vecumu, veselības stāvokli, fizisko stāvokli, reliģisko un kultūras piederību un viņu nodarbības iestādē.

68.2. Pārtiku sagatavo un higiēniski pasniedz trīs reizes dienā ar pieņemamiem starplaikiem.

68.3. Nepilngadīgajiem vienmēr ir pieejams tīrs dzeramais ūdens.

68.4. Vajadzības gadījumā nepilngadīgajiem dod iespēju pašiem pagatavot sev ēdienu.

E.9. Veselības aprūpe

69.1. Noteikumi, kas ietverti starptautiskajos dokumentos par medicīnisko aprūpi pieaugušo ieslodzīto fiziskajai un garīgajai veselībai, ir piemērojami arī nepilngadīgajiem, kam atņemta brīvība.

69.2. To nepilngadīgo veselību, kam atņemta brīvība, aizsargā saskaņā ar atzītiem medicīnas standartiem, kas piemērojami nepilngadīgajiem plašākā sabiedrībā.

70.1. Īpašu uzmanību pievērš ar brīvības atņemšanu saistīto veselības apdraudējumu novēršanai.

70.2. Izstrādā un īsteno īpašu politiku, lai novērstu nepilngadīgo pašnāvības un paškaitējuma nodarīšanu, jo īpaši viņu ieslodzījuma sākumposmā, nošķiršanas laikā un citos atzītajos augsta riska periodos.

71. Nepilngadīgajiem nodrošina profilaktisko veselības aprūpi un veselības mācību.

72.1. Medicīniskas manipulācijas, tostarp medikamentu lietošanu, veic tikai medicīnisku iemeslu dēļ, nevis nolūkā uzturēt labu kārtību vai kā soda veidu. Tiek piemēroti tie paši ētikas un piekrišanas principi, kas reglamentē medicīniskas manipulācijas brīvā sabiedrībā. Jebkuru ārstēšanu un ievadītās/izrakstītās zāles dokumentē.

72.2. Nepilngadīgajiem, kam atņemta brīvība, nekad eksperimentāli neliek lietot narkotikas vai neveic eksperimentālu ārstēšanu.

73. Īpašu uzmanību pievērš šādu personu vajadzībām:

- a) jaunākiem nepilngadīgajiem;
- b) meitenēm grūtniecēm un mātēm ar zīdaiņiem;
- c) narkomāniem un alkoholiķiem;
- d) nepilngadīgajiem, kam ir fiziskās vai garīgās veselības problēmas;
- e) nepilngadīgajiem, kam izņēmuma kārtā ir atņemta brīvība uz ilgu laiku;
- f) nepilngadīgajiem, kas piedzīvojuši fizisku, garīgu vai seksuālu vardarbību;
- g) sociāli izolētiem nepilngadīgajiem un
- h) citām īpaši neaizsargātām likumpārkāpēju grupām.

74.1. Nepilngadīgajiem sniegtie veselības aprūpes pakalpojumi ir daudznozaru aprūpes programmas sastāvdaļa.

74.2. Lai nodrošinātu vienotu atbalsta un terapijas sistēmu un nepārkāptu profesionālo konfidencialitāti un katras profesijas pienākumus, ārstu un medmāsu darbu rūpīgi saskaņo ar to sociālo darbinieku, psihologu, skolotāju, citu speciālistu un personāla darbu, kuri ir regulārā saskarsmē ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem.

75. Veselības aprūpe nepilngadīgo iestādēs nenozīmē tikai slimu pacientu ārstēšanu, bet ietver arī sociālo un profilaktisko medicīnu un uztura uzraudzību.

E.10. Soda izpildes pasākumiem atbilstošas nodarbības

76.1. Visi intervences pasākumi ir paredzēti, lai veicinātu nepilngadīgo attīstību, un nepilngadīgos aktīvi mudina piedalīties tajos.

76.2. Šie intervences pasākumi ir tā veidoti, lai apmierinātu nepilngadīgo individuālās vajadzības atbilstoši viņu vecumam, dzimumam, sociālajai un kultūras piederībai, attīstības pakāpei un izdarītā noziedzīgā nodarījuma veidam. Tie ir saskaņā ar pārbaudītām profesionālās ētikas normām, kuru pamatā ir pētījumu rezultāti un paraugprakse šajā jomā.

77. Soda izpildes pasākumiem atbilstošo nodarbību mērķis ir izglītošana, personiskā un sociālā attīstība, profesionālā apmācība, rehabilitācija un sagatavošana atbrīvošanai. Tās var būt šādas:

- a) izglītošana;
- b) profesionālā apmācība;
- c) darbs un darba terapija;
- d) pilsoniskā audzināšana;
- e) sociālo prasmju un zināšanu apguve;
- f) agresijas pārvaldīšana;
- g) atkarības ārstēšana;
- h) individuālā un grupas terapija;
- i) sporta izglītība un sportošana;
- j) terciārā izglītība vai tālākizglītība;
- k) parādu kārtošana;
- l) atjaunota taisnīguma programmas un noziedzīgā nodarījuma radītā kaitējuma atlīdzināšana;
- m) radošas brīvā laika nodarbības un vaļasprieki;
- n) sabiedriskie pasākumi ārpus iestādes, atļauja pamest iestādi uz vienu dienu un cita veida atļaujas pamest iestādi;
- o) gatavošanās atbrīvošanai un aprūpe pēc atbrīvošanas.

78.1. Izglītošana, profesionālā apmācība un vajadzības gadījumā ārstēšanas pasākumi ir prioritāri salīdzinājumā ar darbu.

78.2. Iespēju robežās veic pasākumus, lai nepilngadīgie apmeklētu vietējās skolas un mācību centrus un piedalītos citos sabiedriskajos pasākumos ārpus iestādes.

78.3. Ja nepilngadīgajiem nav iespējams apmeklēt vietējās skolas vai mācību centrus ārpus iestādes, izglītību un apmācību iestādē organizē izglītības un profesionālās apmācības ārējās aģentūras.

78.4. Ieslodzījuma laikā nepilngadīgajiem ļauj turpināt mācības vai profesionālo apmācību, un tiem, kas nav ieguvuši obligāto izglītību, var būt pienākums to darīt.

78.5. Ieslodzījumā esošos nepilngadīgos iekļauj valsts izglītības un profesionālās apmācības sistēmā, lai pēc atbrīvošanas viņi varētu bez grūtībām turpināt izglītību un profesionālo apmācību.

79.1. Individuālu plānu izstrādā, pamatojoties uz 77. noteikumā minētajiem pasākumiem, un tajā norāda tos pasākumus, kuros piedalās attiecīgais nepilngadīgais.

79.2. Šā plāna mērķis ir dot nepilngadīgajiem iespēju jau no ieslodzījuma sākuma vislabākajā veidā izmantot savu laiku un attīstīt prasmes un iemaņas, kas viņiem ļaus reintegrēties sabiedrībā.

79.3. Plānu izstrādā tā, lai sagatavotu nepilngadīgos pēc iespējas ātrākai atbrīvošanai, un tajā norāda atbilstošos pasākumus, kas veicami pēc atbrīvošanas.

79.4. Plānu īsteno un regulāri atjaunina, piedaloties nepilngadīgajiem, attiecīgajām ārējām aģentūrām un iespēju robežās nepilngadīgo vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem.

80.1. Saskaņā ar soda izpildes plānu visiem nepilngadīgajiem ir iespēja pavadīt tik daudz stundu dienā ārpus savas guļamtelpas, cik tas ir nepieciešams atbilstoša līmeņa socializēšanās nodrošināšanai. Vēlams, lai šāds laiks būtu vismaz astoņas stundas dienā.

80.2. Iestāde nodrošina jēgpilnas nodarbības arī brīvdienās un svētku dienās.

81. Visiem nepilngadīgajiem, kam atņemta brīvība, ir atļauts regulāri vingrot vismaz divas stundas katru dienu, tostarp vismaz vienu stundu svaigā gaisā, ja ir atbilstoši laika apstākļi.

82.1. Iestāde nodrošina nepilngadīgajiem pietiekamas iespējas strādāt stimulējošu un audzinošu darbu.

82.2. Par darbu saņem pienācīgu atalgojumu.

82.3. Ja darbalaikā nepilngadīgie piedalās soda izpildes pasākumiem atbilstošās nodarbībās, viņu atalgojums ir tāds pats, kāds būtu gadījumā, ja viņi būtu strādājuši.

82.4. Nepilngadīgie saņem atbilstošu sociālā nodrošinājuma segumu, kas ir līdzīgs tam, kāds paredzēts brīvā sabiedrībā.

E.11. Saskarsme ar ārpasauli

83. Nepilngadīgajiem ir atļauts sazināties ar savu ģimeni, citām personām un ārējo organizāciju pārstāvjiem, rakstot neierobežotu skaitu vēstuļu un, cik bieži vien iespējams, sarunājoties pa tālruni vai izmantojot citus saziņas veidus, un šīm personām ir atļauts regulāri apmeklēt nepilngadīgos.

84. Apmeklējumu grafikam jābūt tādām, lai nepilngadīgie varētu uzturēt un attīstīt ģimenes attiecības pēc iespējas normāli un viņiem būtu iespējas sociāli reintegrēties.

85.1. Iestādes administrācija palīdz nepilngadīgajiem uzturēt pietiekamu saskarsmi ar ārpasauli un šajā saistībā nodrošina viņus ar atbilstošiem līdzekļiem.

85.2. Saskarsmei un apmeklējumiem var noteikt ierobežojumus un veikt to uzraudzību, ja tas vajadzīgs, lai turpinātu kriminālizmeklēšanu, uzturētu labu kārtību, drošību un drošumu, novērstu noziedzīgus nodarījumus un aizsargātu noziedzīgo nodarījumu upurus, taču, piemērojot šādus ierobežojumus, tostarp īpašus tiesu iestādes noteiktos ierobežojumus, nodrošina pieņemamu minimālo saskarsmes līmeni.

85.3. Nepilngadīgajam nekavējoties paziņo visu saņemto informāciju par jebkura tuva radnieka nāvi vai smagu slimību.

86.1. Parastas soda izpildes gaitā nepilngadīgajiem ir atļauts regulāri uz laiku pamest iestādi vai nu konvoja pavadībā, vai vieniem pašiem. Turklāt nepilngadīgajiem ir atļauts pamest iestādi

humānu apsvērumu dēļ.

86.2. Ja nav iespējama regulāra iestādes pamešana uz laiku, paredz papildu vai ilglaicīgus ģimenes locekļu vai citu tādu personu apmeklējumus, kas var pozitīvi ietekmēt nepilngadīgā attīstību.

E.12. Domas, apziņas un reliģisko uzskatu brīvība

87.1. Tiek ievērota nepilngadīgo domas, apziņas un reliģisko uzskatu brīvība.

87.2. Iestādē soda izpildes pasākumus organizē tā, lai nepilngadīgie iespēju robežās varētu praktizēt savu reliģiju un dzīvot saskaņā ar savu ticību, apmeklēt dievkalpojumus vai sanāksmes, ko vada apstiprināti šādas reliģijas vai ticības pārstāvji, kā arī lai šādi reliģijas vai ticības pārstāvji varētu privāti apmeklēt nepilngadīgos un lai nepilngadīgo rīcībā varētu būt grāmatas vai literatūra, kas attiecas uz viņu reliģiju vai ticību.

87.3. Nepilngadīgos nedrīkst piespiest praktizēt reliģiju, dzīvot saskaņā ar kādu ticību, apmeklēt dievkalpojumus vai sapulces, piedalīties reliģiskās darbībās vai piekrist jebkuras reliģijas vai ticības pārstāvja apmeklējumam.

E.13. Laba kārtība

E.13.1. Vispārējā pieeja

88.1. Labu kārtību uztur, izveidojot drošu un nekaitīgu vidi, kurā tiek ievērota nepilngadīgo cieņa un fiziskā neaizskaramība un tiek sasniegti viņu galvenie attīstības mērķi.

88.2. Īpašu uzmanību pievērš neaizsargātu nepilngadīgo aizsardzībai un viktimizācijas novēršanai.

88.3. Personāls izstrādā tādu dinamisku pieeju drošībai un drošumam, kuras pamatā ir pozitīvas attiecības ar nepilngadīgajiem iestādēs.

88.4. Nepilngadīgos mudina individuāli un kolektīvi apņemties uzturēt labu kārtību iestādē.

E.13.2. Pārmeklēšana

89.1. Pastāv sīki izstrādātas procedūras attiecībā uz nepilngadīgo, personāla, apmeklētāju un telpu pārmeklēšanu. Situācijas, kad šāda pārmeklēšana ir nepieciešama, un to būtību nosaka valsts tiesību aktos.

89.2. Veicot pārmeklēšanu, ievēro attiecīgo nepilngadīgo cieņu un iespēju robežās viņu privātumu. Nepilngadīgos pārmeklē tā paša dzimuma personāls. Saistītās intīmās pārbaudes katrā atsevišķā gadījumā jāpamato ar pamatotām aizdomām, un tās veic tikai ārstniecības persona.

89.3. Apmeklētājus pārmeklē tikai tad, ja ir pamatotas aizdomas, ka viņiem līdzī varētu būt kaut kas tāds, kas apdraud iestādes drošību un drošumu.

89.4. Personāls ir apmācīts efektīvi veikt pārmeklēšanu, vienlaikus izturoties ar cieņu pret pārmeklējamo personu un viņu personīgajām mantām.

E.13.3. Spēka, fiziska ierobežojuma un ieroču lietošana

90.1. Personāls izmanto spēku pret nepilngadīgajiem tikai tad, ja tas ir galējs līdzeklis, nepieciešams paš aizsardzībai vai bēgšanas mēģinājuma gadījumos, kā arī tad, ja nepilngadīgais fiziski pretojas likumīgai kārtībai vai ja pastāv tiešs risks, ka nepilngadīgais var radīt paškaitējumu, kaitējumu citiem cilvēkiem vai nopietni sabojāt īpašumu.

90.2. Izmantoto minimāli nepieciešamo spēku pēc iespējas īsāku laiku.

90.3. Personālu, kam ir tieša saskarsme ar nepilngadīgajiem, apmāca lietot metodes minimālai spēka piemērošanai, lai apvaldītu agresīvu uzvedību.

90.4. Ir sīki izstrādātas procedūras attiecībā uz spēka izmantošanu, tostarp noteikumi par šādiem aspektiem:

- a) dažādiem spēka veidiem, kurus drīkst izmantot;
- b) apstākļiem, kādos drīkst izmantot katru spēka veidu;
- c) darbiniekiem, kam ir tiesības izmantot dažādus spēka veidus;
- d) nepieciešamo pilnvarojuma līmeni pirms jebkāda spēka izmantošanas;
- e) ziņojumiem, kas jāaizpilda pēc spēka izmantošanas;
- f) iepriekš minēto ziņojumu pārskatīšanas procesu.

91.1. Roku dzelžus vai nomierināšanas kreklus lieto vienīgi gadījumos, kad nav panākts rezultāts, izmantojot mazāk intensīvus spēka lietošanas veidus. Roku dzelžus var izmantot arī tad, ja tie ir nepieciešami kā piesardzības līdzeklis pret vardarbīgu izturēšanos vai aizbēgšanu pārvietošanas laikā. Roku dzelžus noņem, kad nepilngadīgais atrodas tiesas vai administratīvajā iestādē, ja vien šī iestāde nenolemj citādi.

91.2. Speciālos līdzekļus nelieto ilgāk, kā tas ir absolūti nepieciešams. Ķēžu un kāju dzelžu lietošana ir aizliegta.

91.3. Speciālo līdzekļu izmantošanas veidu nosaka valsts tiesību aktos.

91.4. Izolēšanu nomierināšanas kamerā kā pagaidu ierobežojuma līdzekli izmanto tikai izņēmuma kārtā un tikai dažas stundas, kas nevienā gadījumā nepārsniedz divdesmit četras stundas. Ārstniecības personu informē par šādu izolēšanu, un tā nekavējoties saņem piekļuvi attiecīgajam nepilngadīgajam.

92. Personālam iestādēs, kurās nepilngadīgajiem ir atņemta brīvība, nav atļauts nēsāt ieročus, ja vien tas nav nepieciešams ārkārtas situācijā. Nāvējošu ieroču nēsāšana un lietošana sociālās labklājības un garīgās veselības aprūpes iestādēs ir aizliegta.

E.13.4. Nošķiršana drošības un drošuma apsvērumu dēļ

93.1. Ja ļoti retos izņēmuma gadījumos kāds konkrēts nepilngadīgais drošības vai drošuma apsvērumu dēļ ir jānošķir no citiem, par to lemj kompetentā iestāde, pamatojoties uz skaidrām procedūrām, kas noteiktas valsts tiesību aktos, un norādot nošķiršanas veidu, maksimālo ilgumu un iemeslus, kādēļ to var īstenot.

93.2. Šādu nošķiršanu regulāri pārskata. Turklāt nepilngadīgais var iesniegt sūdzību saskaņā ar

121. noteikumu par jebkuru šādas nošķiršanas aspektu. Ārstniecības personu informē par šādu nošķiršanu, un tā nekavējoties saņem piekļuvi attiecīgajam nepilngadīgajam.

E.13.5. Disciplīna un sodi

94.1. Disciplinārās procedūras ir galēji mehānismi. Lai nodrošinātu kārtību, priekšroka tiek dota taisnīgumu atjaunojošai konfliktu atrisināšanai un audzinošām darbībām, nevis oficiālai disciplinārpārkāpumu izskatīšanai un sodīšanai.

94.2. Par disciplinārpārkāpumu var atzīt tikai tādu rīcību, kas var apdraudēt labu kārtību, drošību vai drošumu.

94.3. Valsts tiesību aktos nosaka, kādas darbības vai bezdarbība ir disciplinārpārkāpumi, un procedūras, kas jāievēro disciplinārpārkāpumu izskatīšanas laikā, piemērojamos soda veidus un to ilgumu, iestādi, kuras kompetencē ietilpst šo sodu piemērošana, un pārsūdzības procesu.

94.4. Nepilngadīgos, kas apsūdzēti disciplinārpārkāpumu izdarīšanā, nekavējoties viņiem saprotamā veidā un valodā informē par viņiem izvirzītās apsūdzības būtību, un viņiem dod pietiekami daudz laika un iespēju, lai sagatavotos savai aizstāvībai; viņiem ir atļauts aizstāvēt sevi pašiem vai izmantot savu vecāku vai likumīgo aizbildņu palīdzību vai, ja tas nepieciešams taisnīguma interesēs, advokāta palīdzību.

95.1. Disciplinārsodus iespēju robežās izvēlas, izvērtējot to audzinošo ietekmi. Soda bargums ir samērīgs ar pārkāpuma smaguma pakāpi.

95.2. Ir aizliegts kolektīvais sods, miesas sods, sodīšana, ievietojot tumšā kamerā, kā arī visi pārējie necilvēcīgi un pazemojoši sodīšanas veidi.

95.3. Nepilngadīgajiem nepiemēro ievietošanu soda izolatorā.

95.4. Nošķiršanu disciplinēšanas nolūkā piemēro tikai izņēmuma gadījumos, kad citas sankcijas nebūtu efektīvas. Šādu nošķiršanu veic uz noteiktu laiku, kas ir pēc iespējas īsāks. Soda izpildes pasākumi šādas nošķiršanas laikā paredz atbilstošu saskarsmi ar cilvēkiem, pieļauj piekļuvi lasāmvielai un katru dienu nodrošina vismaz vienu stundu ilgas ārpustelpu nodarbības, ja ir piemēroti laika apstākļi.

95.5. Ārstniecības personu informē par šādu nošķiršanu, un tā nekavējoties saņem piekļuvi attiecīgajam nepilngadīgajam.

95.6. Disciplinārsodi neietver ierobežojumus saskarsmei ar ģimeni un ģimenes locekļu apmeklējumiem, ja vien disciplinārpārkāpums nav saistīts ar šādu saskarsmi vai apmeklējumiem.

95.7. Disciplinārsoda izciešanas laikā netiek noteikts 81. noteikumā paredzētās vingrošanas ierobežojums.

E.14. Pārvietošana no vienas iestādes uz citu iestādi

96. Nepilngadīgos pārvieto uz citu iestādi, ja tajā ir iespējams efektīvāk izpildīt sākotnējos kritērijus viņu ievietošanai pāraudzināšanas iestādē vai efektīvāk veicināt viņu reintegrāciju sabiedrībā vai ja pārvietošana ir būtiska nopietnu drošības un drošuma risku dēļ.

97. Nepilngadīgo pārvietošana nav disciplinārsods.

98. Nepilngadīgo var pārvietot no viena veida iestādes uz citu, ja to paredz tiesību akti un ja šādu rīkojumu izdod tiesu vai administratīvā iestāde pēc atbilstošas izmeklēšanas.

99.1. Lai nodrošinātu aprūpes nepārtrauktību, tiek nodota visa attiecīgā informācija un dati par nepilngadīgo.

99.2. Nepilngadīgo pārvešanas nosacījumi atbilst cilvēciskām ieslodzījuma prasībām.

99.3. Ievēro pārvadājamo nepilngadīgo anonimitāti un privātumu.

E.15. Gatavošanās atbrīvošanai

100.1. Visiem nepilngadīgajiem, kam atņemta brīvība, sniedz atbalstu pārejai uz dzīvi sabiedrībā ārpus ieslodzījuma vietas.

100.2. Visus nepilngadīgos, kuru vaina ir atzīta, sagatavo atbrīvošanai, izmantojot īpašus intervences pasākumu veidus.

100.3. Šādus intervences pasākumus iekļauj individuālajā plānā saskaņā ar 79.1. noteikumu un īsteno laikus pirms nepilngadīgā atbrīvošanas.

101.1. Veic pasākumus, lai nodrošinātu nepilngadīgo pakāpenisku atgriešanos dzīvē brīvā sabiedrībā.

101.2. Šādiem pasākumiem jāietver atļauja uz papildu laiku pamest iestādi un daļēja vai nosacīta atbrīvošana apvienojumā ar efektīvu sociālo atbalstu.

102.1. Kopš brīvības atņemšanas sākuma iestādes administrācija cieši sadarbojas ar dienestiem un aģentūrām, kas uzrauga un palīdz atbrīvotajiem nepilngadīgajiem, lai viņi varētu no jauna atrast savu vietu sabiedrībā, piemēram:

- a) palīdz atgriezties ģimenē vai atrast audžuģimeni un palīdz viņiem veidot citas attiecības ar sabiedrības locekļiem;
- b) atrod dzīvojamās telpas;
- c) turpina viņu izglītošanu un apmācību;
- d) atrod viņiem darbu;
- e) nosūta viņus uz atbilstošām sociālās un veselības aprūpes aģentūrām un
- f) sniedz finansiālu palīdzību.

102.2. Šādu dienestu un aģentūru pārstāvjiem tiek nodrošināta piekļuve nepilngadīgajiem iestādēs, lai palīdzētu viņiem sagatavoties atbrīvošanai.

102.3. Šiem dienestiem un aģentūrām ir pienākums pirms paredzētā atbrīvošanas datuma sniegt nepilngadīgajiem efektīvu un savlaicīgu pirmsatbrīvošanas palīdzību.

103. Ja nepilngadīgos atbrīvo nosacīti, šādu nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu īsteno, ievērojot tos pašus principus, kas šajos noteikumos paredzēti attiecībā uz sabiedrībā izciešamo sodu un piespiedu līdzekļu īstenošanu.

E.16. Ārvalstnieki

104.1. Pret ārvalstu nepilngadīgajiem, kam jāpaliek valstī, kurā viņi tiek turēti, izturas tāpat kā pret citiem nepilngadīgajiem.

104.2. Kamēr nav pieņemts galīgs lēmums par ārvalstu nepilngadīgo pārvietošanu uz viņu izcelsmes valsti, pret viņiem izturas tāpat kā pret citiem nepilngadīgajiem.

104.3. Ja ir nolemts viņus pārvietot, viņus sagatavo reintegrācijai savā izcelsmes valstīs. Ja iespējams, jābūt ciešai sadarbībai ar nepilngadīgo sociālās labklājības un tiesiskuma aģentūrām, lai garantētu nepieciešamo palīdzību šādiem nepilngadīgajiem tūlīt pēc viņu ierašanās izcelsmes valstī.

104.4. Ārvalstu nepilngadīgos informē par iespējām pieprasīt, lai viņiem brīvības atņemšana tiktu izpildīta viņu izcelsmes valstī.

104.5. Ārvalstu nepilngadīgajiem ir atļauti ilgāki apmeklējumi vai cita veida saskarsme ar ār pasauli, ja tas ir nepieciešams viņu sociālās izolācijas kompensēšanai.

105.1. Ārvalstu nepilngadīgos, kas tiek turēti iestādēs, nekavējoties informē par viņu tiesībām pieprasīt tiesības uz sazināšanos, un viņiem nodrošina piemērotas iespējas sazināties ar savas valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvi.

105.2. Nepilngadīgajiem, kas ir tādu valstu valstspiederīgie, kurām attiecīgajā valstī nav diplomātiskās vai konsulārās pārstāvniecības, un bēgļiem vai bezvalstniekiem nodrošina līdzīgas iespējas sazināties ar tās valsts diplomātisko pārstāvi, kura uzņemas rūpes par viņu interesēm, vai ar to valsts vai starptautisko iestādi, kuras uzdevums ir aizstāvēt šo personu intereses.

105.3. Pāraudzinašanas un sociālās labklājības iestādes pilnīgi sadarbojas ar diplomātiskajām vai konsulārajām amatpersonām, kas pārstāv šādus nepilngadīgos, lai apmierinātu viņu īpašās vajadzības.

105.4. Turklāt tiem ārvalstu nepilngadīgajiem, kuriem pastāv iespēja tikt izraidītiem, šajā saistībā sniedz juridiskas konsultācijas un palīdzību.

E.17. Mazākumtautību un lingvistisko minoritāšu nepilngadīgie iestādēs

106.1. Īpaši pasākumi jāveic, lai apmierinātu to nepilngadīgo vajadzības, kas atrodas iestādēs un pieder mazākumtautībām vai lingvistiskām minoritātēm.

106.2. Ciktāl tas praktiski iespējams, iestādē ir atļauts turpināt dažādu grupu kultūras ieražas.

106.3. Lingvistiskās vajadzības tiek apmierinātas, izmantojot kompetentus tulkus un nodrošinot rakstiskus materiālus valodās, kuras lieto konkrētā iestādē.

106.4. Veic īpašus pasākumus, lai piedāvātu valodas kursus nepilngadīgajiem, kuri nepārvalda valsts valodu.

E.18. Nepilngadīgie ar invaliditāti

107.1. Nepilngadīgos ar invaliditāti vajadzētu turēt parastās iestādēs, kurās dzīvojamās telpas ir pielāgotas viņu vajadzībām.

107.2. Nepilngadīgos ar invaliditāti, kuru vajadzības nevar apmierināt parastās iestādēs, pārvieto uz specializētām iestādēm, kur šīs vajadzības var apmierināt.

F. Īpašā daļa

F.1. Policijas uzraudzība, pirmstiesas apcietinājums un citi brīvības atņemšanas veidi pirms notiesāšanas

108. Visus aizturētos nepilngadīgos likumpārkāpējus, kuru vainu tiesa nav atzinusi, uzskata par nevainīgiem noziedzīgā nodarījumā, un tiem piemērojamos pasākumus neietekmē iespēja, ka nākotnē viņus var notiesāt par šo noziedzīgo nodarījumu.

109. Ņem vērā nepilngadīgo īpašo neaizsargātību ieslodzījuma sākumposmā, lai nodrošinātu, ka pret viņiem vienmēr izturas, pilnīgi ievērojot viņu cieņu un personas neaizskaramību.

110. Lai garantētu pilnīgu aprūpi šādiem nepilngadīgajiem, viņiem nekavējoties palīdz aģentūras, kas būs atbildīgas par viņiem pēc viņu atbrīvošanas vai laikā, kad viņiem tiks piemērota brīvības atņemšana vai ar brīvības atņemšanu nesaistīti sodi vai piespiedu līdzekļi.

111. Šādu nepilngadīgo brīvību var ierobežot tikai tiktāl, ciktāl to attaisno viņu ieslodzīšanas nolūks.

112. Šie nepilngadīgie netiek spiesti strādāt vai piedalīties tādos intervences pasākumos vai nodarbībās, ko nepilngadīgos nedrīkst piespiest veikt sabiedrībā ārpus ieslodzījuma vietas.

113.1. Ieslodzītajiem nepilngadīgajiem, kuru vaina nav atzīta, ir pieejami dažādi intervences pasākumi un nodarbības.

113.2. Ja šādi nepilngadīgie izsaka vēlmi piedalīties intervences pasākumos, kas paredzēti nepilngadīgajiem, kuru vaina ir atzīta, viņiem, ja iespējams, atļauj to darīt.

F.2. Aprūpes iestādes

114. Aprūpes iestādes galvenokārt ir atvērta tipa iestādes, un tās nodrošina slēgtas dzīvojamās telpas tikai izņēmuma gadījumos un iespējami īsāku laiku.

115. Visas aprūpes iestādes ir akreditētas un reģistrētas kompetentajās valsts iestādēs, un tās nodrošina aprūpi, kas atbilst obligātajiem valsts standartiem.

116. Pret nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kuri aprūpes iestādēs atrodas kopā ar citiem nepilngadīgajiem, izturas tāpat kā pret šiem nepilngadīgajiem.

F.3. Garīgās veselības aprūpes iestādes

117. Nepilngadīgie likumpārkāpēji garīgās veselības aprūpes iestādēs saņem tādu pašu vispārējo ārstēšanu kā citi nepilngadīgie šajās iestādēs un piedalās tajās pašās soda izpildes pasākumiem atbilstošās nodarbībās, kurās piedalās citi nepilngadīgie, kam atņemta brīvība.

118. Par garīgās veselības problēmu ārstēšanu šajās iestādēs lemj, pamatojoties tikai uz medicīniskiem apsvērumiem, ievērojot atzītus un akreditētus valsts standartus, kas noteikti garīgās veselības aprūpes iestādēm, un saskaņā ar principiem, kas ietverti attiecīgajos starptautiskajos dokumentos.

119. Garīgās veselības aprūpes iestādēs nepilngadīgo likumpārkāpēju drošības un drošuma normas galvenokārt nosaka, pamatojoties uz medicīniskiem apsvērumiem.

IV daļa. Juridiskas konsultācijas un palīdzība

120.1. Nepilngadīgajiem un viņu vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem ir tiesības saņemt juridiskās konsultācijas un palīdzību visos jautājumos, kas saistīti ar sodu vai piespiedu līdzekļu noteikšanu un īstenošanu.

120.2. Kompetentās iestādes nodrošina nepilngadīgajiem piemērotas iespējas saņemt efektīvas un konfidenciālas konsultācijas un palīdzību, tostarp neierobežotus un neuzraudzītus juridisko konsultantu apmeklējumus.

120.3. Valsts nodrošina bezmaksas juridisko palīdzību nepilngadīgajiem, viņu vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem, ja tas atbilst taisnīguma interesēm.

V daļa. Sūdzību procedūras Pārbaudes un uzraudzība

G. Sūdzību procedūras

121. Nepilngadīgajiem un viņu vecākiem vai aizbildņiem ir plašas iespējas iesniegt lūgumus vai sūdzības tai valsts iestādei, kas ir atbildīga par iestādi, kurā nepilngadīgie tiek turēti, vai par sabiedrībā izciešamajiem sodiem vai piespiedu līdzekļiem, kas viņiem piemēroti.

122.1. Lūgumu vai sūdzību iesniegšanas procedūras ir vienkāršas un efektīvas. Lēmumus par šādiem lūgumiem vai sūdzībām pieņem nekavējoties.

122.2. Mediāciju un taisnīgumu atjaunojošu konfliktu atrisināšanu uzskata par prioritāriem līdzekļiem sūdzību izskatīšanā vai lūgumu apmierināšanā.

122.3. Ja lūgums vai sūdzība tiek noraidīti, nepilngadīgo un attiecīgā gadījumā viņa māti/tēvu vai likumīgo aizbildni, kurš šo lūgumu vai sūdzību ir iesniedzis, informē par noraidījuma iemesliem. Nepilngadīgajam vai attiecīgā gadījumā viņa mātei/tēvam vai likumīgajam aizbildnim ir tiesības pārsūdzēt šo lēmumu neatkarīgā un objektīvā iestādē.

122.4. Šī iestāde nodrošina, ka šādu pārsūdzības procesu īsteno:

- a) iejūtīgi izturas pret nepilngadīgajiem un viņu vajadzībām un problēmām;
- b) personas, kam ir izpratne par nepilngadīgo lietām;
- c) vietā, kas atrodas pēc iespējas tuvāk iestādei, kurā tiek turēts nepilngadīgais vai kurā tiek īstenots nepilngadīgajam uzliktais sabiedrībā izciešamais sods vai piespiedu līdzeklis.

122.5. Pat ja sākotnējā sūdzība vai lūgums vai pēc tam sāktais pārsūdzības process notiek galvenokārt rakstiski, ir iespēja nepilngadīgo uzklaut klātienē.

123. Nepilngadīgos nesoda par lūgumu un sūdzību iesniegšanu.

124. Nepilngadīgie un viņu vecāki vai aizbildņi ir tiesīgi lūgt juridiskas konsultācijas par sūdzībām un pārsūdzības kārtību un saņemt juridisko palīdzību, ja tas atbilst taisnīguma interesēm.

H. Pārbaudes un uzraudzība

125. Iestādes, kurās nepilngadīgajiem atņemta brīvība, un iestādes, kuras īsteno sabiedrībā izciešamos sodus un piespiedu līdzekļus, regulāri pārbauda valsts iestāde, lai novērtētu, vai tās darbojas saskaņā ar valsts un starptautisko tiesību prasībām un šo noteikumu normām.

126.1. Apstākļus šādās iestādēs un tādu nepilngadīgo pāraudzināšanu, kam atņemta brīvība vai tiek piemēroti sabiedrībā izciešamie sodi vai piespiedu līdzekļi, uzrauga neatkarīga struktūra vai struktūras, ar kurām nepilngadīgie var konfidenciāli sazināties un kuras publisko savus atzinumus.

126.2. Īstenojot šādu neatkarīgu uzraudzību, īpašu uzmanību pievērš spēka lietošanai, ierobežojuma līdzekļiem, disciplinārsodiem un citiem īpaši ierobežojošiem izturēšanās veidiem.

126.3. Visus nepilngadīgo nāves vai nopietnu traumu gūšanas gadījumus izmeklē nekavējoties, aktīvi un neatkarīgi.

126.4. Šādas neatkarīgas uzraudzības struktūras tiek mudinātas sadarboties ar tām starptautiskajām aģentūrām, kam ir likumīgs pamats apmeklēt iestādes, kurās nepilngadīgajiem atņemta brīvība.

VI daļa. Personāls

127.1. Visaptverošu politiku attiecībā uz personālu, kas atbildīgs par sabiedrībā izciešamo sodu un piespiedu līdzekļu īstenošanu un pasākumiem saistībā ar nepilngadīgo brīvības atņemšanu, nosaka oficiālā dokumentā, kas attiecas uz personāla darbā pieņemšanu, atlasi, apmācību, statusu, atbildību par norisi un darba apstākļiem.

127.2. Šajā politikā norāda arī ētikas pamatnormas, kas jāievēro personālam, kurš strādā ar šādiem nepilngadīgajiem, un galvenā uzmanība tajā ir pievērsta attiecīgajai nepilngadīgo mērķgrupai. Tajā arī paredz efektīvu mehānismu ētikas un profesionālo normu pārkāpumu izskatīšanai.

128.1. Ir izstrādātas īpašas darbā pieņemšanas un atlases procedūras, kuras piemēro personālam, kas strādā ar nepilngadīgajiem, un kurās ir ņemtas vērā tās rakstura īpašības un profesionālā kvalifikācija, kas nepieciešamas darbam ar nepilngadīgajiem un viņu ģimenēm.

128.2. Darbā pieņemšanas un atlases procedūras ir precīzi formulētas, skaidri saprotamas, taisnīgas un nediskriminējošas.

128.3. Personāla darbā pieņemšanā un atlasē ņem vērā vajadzību nodarbināt sievietes un vīriešus, kam ir nepieciešamās prasmes, lai varētu strādāt ar viņu atbildībā nodotiem, dažādās valodās runājošiem un dažādām kultūrām piederošiem nepilngadīgajiem.

129.1. Personālam, kas atbildīgs par sabiedrībā izciešamo sodu un piespiedu līdzekļu īstenošanu un pasākumiem saistībā ar nepilngadīgo brīvības atņemšanu, nodrošina atbilstošu sākotnējo apmācību par viņu darba teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem, un viņiem sniedz norādījumus, lai viņi spētu reāli saprast savu konkrēto darbības jomu, praktiskos pienākumus un darba ētikas prasības.

129.2. Personāla profesionālo kompetenci regulāri paaugstina un pilnveido, nodrošinot pastāvīgu apmācību darba vietā, pārraudzību un darbības rezultātu pārskatīšanu un novērtēšanu.

129.3. Apmācībā galveno uzmanību pievērš šādiem aspektiem:

- a) attiecīgās profesijas ētikai un pamatvērtībām;
- b) valstu aizsardzības pasākumiem un starptautiskajiem dokumentiem attiecībā uz bērnu tiesību aizsardzību un nepilngadīgo aizsardzību pret nepieņemamu izturēšanos;
- c) nepilngadīgo un ģimenes tiesībām, attīstības psiholoģijai un sociālajam un izglītojošajam darbam ar nepilngadīgajiem;
- d) personāla sagatavošanai attiecībā uz to, kā vadīt un motivēt nepilngadīgos, kā iegūt viņu cieņu, kā būt viņiem pozitīvam paraugam un kā parādīt viņiem nākotnes iespējas;
- e) profesionālu attiecību ar nepilngadīgajiem un viņu ģimenēm izveidošanai un uzturēšanai;
- f) pārbaudītām intervences metodēm un labai praksei;
- g) metodēm, kā strādāt, ņemot vērā attiecīgo nepilngadīgo daudzveidību iestādē, un
- h) veidiem, kādos sadarboties daudzozaru komandās, kā arī ar citām iestādēm, kas iesaistītās darbā ar atsevišķiem nepilngadīgajiem.

130. Personālu, kas īsteno pasākumus saistībā ar sabiedrībā izciešamo sodu un piespiedu līdzekļu piemērošanu un nepilngadīgo brīvības atņemšanu, veido pietiekams skaits darbinieku, lai varētu efektīvi veikt dažādos viņiem uzticētos pienākumus, un tas ietver pietiekami daudz dažādu speciālistu, lai apmierinātu viņu aprūpē esošo nepilngadīgo vajadzības.

131.1. Personālu parasti nodarbina uz pastāvīga līguma pamata.

131.2. Nodarbībā ar nepilngadīgajiem mudina piedalīties piemērotus brīvprātīgos darbiniekus.

131.3. Par sodu vai piespiedu līdzekļu īstenošanu atbildīgā iestāde ir atbildīga arī par šo noteikumu prasību izpildes nodrošināšanu pat tad, ja īstenošanas procesā piedalās citas organizācijas vai personas – neatkarīgi no tā, vai šīs organizācijas vai personas par saviem pakalpojumiem saņem vai nesaņem samaksu.

132. Personālu nodarbina tā, lai nodrošinātu nepilngadīgo pāraudzināšanas pasākumu nepārtrauktību.

133. Personālam, kas strādā ar nepilngadīgajiem, ir atbilstoši darba un atalgojuma nosacījumi, kas ir samērīgi ar viņu darba būtību un līdzīgi tiem nosacījumiem, kuri attiecas uz citām personām, kas sniedz līdzīgus profesionālos pakalpojumus.

134.1. Lai uzlabotu sadarbības efektivitāti starp darbiniekiem, kas strādā ar nepilngadīgajiem sabiedrībā ārpus ieslodzījuma vietām, un darbiniekiem, kas strādā ar nepilngadīgajiem ieslodzījuma vietās, tiek veicināta iespēja šīs abas grupas norīkot vai apmācīt darbam otrā vidē.

134.2. Budžeta ierobežojumi nekad nav pamatojums tam, lai darbā norīkotu cilvēkus, kam nav nepieciešamās kvalifikācijas.

VII daļa. Izvērtēšana, pētniecība, darbs ar plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrību

I. Izvērtēšana un pētniecība

135. Nepilngadīgajiem paredzētie sodi un piespiedu līdzekļi jāizstrādā, pamatojoties uz pētījumiem un zinātnisko izvērtējumu.

136.1. Šim nolūkam apkopo salīdzinošos datus, lai varētu izvērtēt, kādi panākumi gūti un neveiksmes piedzīvotas, piemērojot gan sodus, kas izciešami ieslodzījuma vietā, gan sabiedrībā izciešamos sodus un piespiedu līdzekļus. Šādā izvērtējumā pievērš uzmanību recidīvisma rādītājiem un to cēloņiem.

136.2. Apkopo arī datus par nepilngadīgo personiskajiem un sociālajiem apstākļiem un apstākļiem iestādēs, kur var tikt turēti nepilngadīgie.

136.3. Iestādēm ir pienākums vākt un sakārtot statistikas datus tādā veidā, lai būtu iespējams veikt reģionālus un citus salīdzinājumus.

137. Lai sekmētu neatkarīgu struktūru kriminoloģiskos pētījumus par visiem nepilngadīgo pāraudzināšanas aspektiem, nodrošina finansiālu atbalstu un piekļuvi datiem un iestādēm. Pētījumu rezultātus publicē arī tad, ja tie veikti pēc valsts iestāžu pasūtījuma.

138. Pētījumos ievēro nepilngadīgo privātās dzīves neaizskaramību un valsts un starptautisko datu aizsardzības likumu normas.

J. Darbs ar plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrību

139.1. Plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrībai regulāri sniedz faktisko informāciju par apstākļiem nepilngadīgo brīvības atņemšanas iestādēs un pasākumiem, kas veikti, lai īstenotu nepilngadīgajiem noteiktos sabiedrībā izciešamos sodus un piespiedu līdzekļus.

139.2. Lai sabiedrībā veicinātu labāku izpratni par šādu sodu vai piespiedu līdzekļu nozīmi, plašsaziņas līdzekļus un sabiedrību informē par sabiedrībā izciešamo sodu un piespiedu līdzekļu un nepilngadīgo brīvības atņemšanas mērķiem, kā arī par personālu, kas tos īsteno.

140. Atbildīgās iestādes tiek mudinātas regulāri publicēt ziņojumus par situāciju nepilngadīgo pāraudzināšanas iestādēs un par sabiedrībā izciešamo sodu un piespiedu līdzekļu īstenošanu.

141. Plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrības locekļiem, kuri ir profesionāli ieinteresēti ar nepilngadīgajiem saistītajos jautājumos, nodrošina piekļuvi iestādēm, kurās tiek turēti nepilngadīgie, ar nosacījumu, ka tiek aizsargāts attiecīgo nepilngadīgo privātums un citas tiesības.

VIII. Noteikumu atjaunināšana

142. Šos noteikumus regulāri atjaunina.